

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЕКСТРАДИЦІЇ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Денисовський Михайло Дмитрович

канд. юрид. наук, декан юридичного відділення

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

Томчук Інна Олександрівна

канд. юрид. наук, завідувач кафедри права

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

Мельник Соломія Русланівна

здобувач вищої освіти юридичного відділення

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

УКРАЇНА

Анотація. Стаття присвячена дослідженню питання правової регламентації екстрадиції за кримінальним процесуальним законодавством України. Розглянуто поняття екстрадиції у кримінальному процесуальному законодавстві. Визначаються основні етапи екстрадиції та висвітлюється їх характеристика.

Ключові слова: екстрадиція, кримінальне процесуальне законодавство, екстрадиційна перевірка, екстрадиційний арешт.

Зростання рівня злочинності на сучасному етапі суспільного життя вимагає застосування різноманітних механізмів боротьби з цим негативним явищем. Як наслідок, держави змушені об'єднувати свої зусилля, і таким чином протидіяти усім проявам злочинної поведінки. Одним із таких механізмів є інститут екстрадиції, який прийнято вважати ефективною формою надання взаємодопомоги держав у боротьбі зі злочинністю. Саме завдяки йому забезпечується невідворотність кримінальної відповідальності і покарання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

Інститут екстрадиції досліджували чимало фахівців з міжнародного, кримінального та кримінального процесуального права, серед яких слід згадати

В.С. Березняка, В.М. Волженкіну, І.І. Карпеця, Л.Д. Удалову, Ю.М. Чорноуса та інших.

Метою роботи є аналіз правової регламентації інституту видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції).

Виклад основного матеріалу. Екстрадиція посідає важливе місце зпоміж інших напрямів співробітництва держав у сфері охорони правопорядку та боротьби зі злочинністю. Це один з найдавніших інститутів, який незважаючи на історичні зміни, до цих пір зберігає свої основні риси. Термін «екстрадиція» походить від латинського слова «extradere», що означає примусове повернення особи до свого суверена [1]. Вона є формою міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні, її порядок регламентується главою 44 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) та може бути застосований за умови перебування особи, що вчинила кримінальне правопорушення (злочин) в одній державі, на території іншої. Таким чином, КПК України визначає, що екстрадиція – це видача особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку (п.2 ч.1 ст. 541) [2]. Відповідно до Європейської конвенції про видачу правопорушників видача особи здійснюється за умови вчинення останніми діянь, які караються за законами запитуючої сторони та законами України позбавленням волі на термін не менше одного року чи більш суворим покараннями.

Нестеренко С.С. здійснивши аналіз різноманітних дефініцій влучно зазначає, що: «екстрадицію можна визначити як засновану на загальновизнаних принципах міжнародного права та нормах внутрішньодержавного права, міжнародних договорах, форму міжнародно-правової допомоги у кримінальних справах, яка полягає у передачі обвинуваченого для здійснення правосуддя, або засудженого для приведення у виконання обвинувального вироку суду, що надається державою, на території якої знаходиться запитувана особа, на запит держави, на території якої, громадянином якої або проти прав і свобод

громадян якої чи її власних інтересів вона вчинила злочин. Видача особи здійснюється із дотриманням прав і законних інтересів осіб, які підлягають видачі» [3].

В широкому розумінні видача особи – це складний правовий процес, який має специфічну мету – забезпечення реалізації договірних зобов'язань щодо видачі особи, яка вчинила злочин на території іноземної держави, в момент реалізації чого, як правило, виникає необхідність використання визначених у законі заходів, які матимуть характер примусових [4]. Насамперед, це зумовлено використанням і врахуванням багатьох норм, які містяться в міжнародному праві та національному законодавстві. Нормативно-правові акти міжнародного та національного характеру регламентують реалізацію процедури екстрадиції. До нормативно-правових актів міжнародного характеру відносять: Статут ООН 1945 року; Загальну декларацію прав людини 1948 року; Конвенцію про попередження злочину геноциду та покарання за нього; Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року; Європейську конвенцію про видачу правопорушників 1957 року, Берлінську конвенцію про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для відбування покарання в державі, громадянами якої вони є 1978 року та низку двосторонніх договорів України щодо видачі, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Безліч питань, що виникають в рамках інституту екстрадиції, вирішуються на рівні національного законодавства, в тому числі на рівні відомчого нормативного регулювання. Вони спираються на принципи міжнародного співробітництва – добровільності і взаємності. Видача закордонних громадян і людей без громадянства допускається, зазвичай, лише у випадках, передбачених міжнародним договором, що зв'язує відповідні держави. Договори про екстрадицію, підписані двома сторонами, самі по собі не є підставами для екстрадиції. Це лише юридичне обґрунтування можливості такого заходу [5].

Аналіз норм КПК України показав, що видачу осіб (екстрадицію) можна класифікувати за двома типами, серед яких виділяють:

1) видачу особи за спрощеним порядком, яка може застосовуватися за умов наявності письмової заяви такої особи.

Письмова заява оформлюється у присутності захисника особи та затверджується слідчим суддею. Наявність письмової заяви дає змогу уникнути процедури перевірки обставин, які можуть перешкоджати здійсненню видачі (ст. 588 КПК України) [2].

Здійснюючи аналіз Глави 44 КПК України можна стверджувати, що основними процесуальними діями за спрощеною видачею вважають такі: отримання від особи та затвердження слідчим суддею письмової заяви; отримання слідчим суддею підтвердження того, що заявник усвідомлює наслідки видачі та добровільно приймає рішення; передача прокурором заяви на розгляд центральному органу України; прийняття цим органом протягом трьох днів рішення про можливість застосування спрощеного порядку видачі; фактична видача особи іншій державі [6].

2) видачу особи за звичайним порядком.

На законодавчому рівні представлено та розглянуто порядок здійснення основних етапів процесу видачі (екстрадиції) особи за звичайним порядком, серед яких:

1) надсилання офіційного звернення щодо встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видача такої особи;

2) здійснення процедури перевірки обставин, які можуть перешкоджати здійсненню видачі;

3) офіційне прийняття рішення відповідно із запитом;

4) процес фактичної передачі особи під юрисдикцію запитуючої держави.

Перший етап екстрадиції включає в себе офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати та видачу такої особи, що супроводжується оформленням та поданням запитів про видачу особи. Процесуальний порядок вказаних дій регламентується ст.ст.573-575 КПК України.

Згідно із нормами чинного кримінального процесуального законодавства запити повинні містити:

- 1) клопотання із назвою органу, який звертається з проханням, причиною та предметом звернення;
- 2) інформаційні відомості щодо прізвища та адреси особи, її громадянства;
- 3) відомості щодо обставин злочину або проступку з їх відповідною кваліфікацією (засвідчені копії ухвал, вироків, інші довідки, які підтверджують причетність особи до вчинення кримінального правопорушення або містять докази щодо винуватості цієї особи у вчиненні таких правопорушень);
- 4) довідку стосовно частини невідбутого покарання, якщо йдеться про видачу особи, яка вже відбула частину призначеного судом покарання;
- 5) відомості щодо перебігу строків давності;
- 6) інші відомості, які регламентуються міжнародним договором України та іноземною державою, на території якої знаходиться розшукувана особа. Відповідно до п. 3 ст. 575 КПК України клопотання та інші документи підписуються слідчим, прокурором або суддею, засвідчуються печаткою відповідного органу та перекладаються мовою, передбаченою міжнародним договором України [2].

Другий етап – перевірка обставин, що можуть перешкоджати здійсненню видачі (екстрадиційної перевірки) регламентується статтею 587 КПК України [2]. Вказана процедура проводиться центральним органом України щодо видачі особи (екстрадиції) або за його дорученням чи зверненням відповідною

обласною прокуратурою. Матеріали та висновки щодо результатів перевірки, які отримані в процесі екстрадиційної перевірки надсилаються відповідному центральному органу України. Строк такої перевірки складає шістдесят днів із можливим продовженням відповідним центральним органом України.

Наступним етапом є офіційне прийняття рішення відповідно із запитом, який регламентований ст. 590 КПК України. Після вивчення матеріалів перевірки центральний орган України на вказаному етапі приймає рішення щодо видачі особи (екстрадиції) або відмови у видачі особи іноземній державі. Таке рішення виноситься керівником центрального органу України або уповноваженою ним особою. У випадку прийняття рішення про видачу особи (екстрадицію), якщо упродовж десяти днів дане рішення не оскаржене до суду, здійснюється фактична видача особи компетентним органам іноземної держави.

У видачі особи може бути відмовлено у випадку, якщо суд прийде до висновку, що кримінальне переслідування особи в Україні є прикриттям для переслідування з інших мотивів, наприклад, внаслідок політичній або суспільній діяльності. Не може бути здійснена видача особи, якщо йому було надано політичний притулок на підставі Конвенції ООН про статус біженців. Тому багато громадян, які вважають, що їхнє переслідування в Україні здійснюється за політичними мотивами, намагаються отримати статус біженця в іншій державі, щоб захистити себе від екстрадиції за запитом української сторони [7].

Завершальний етап фактичної передачі особи під юрисдикцію держави, що надсилала запит регулюється ст. 593 КПК України. Кримінально процесуальним законодавством передбачено, що передача особи має бути здійснена протягом п'ятнадцяти днів з дати, встановленої для її передачі. Цей строк може бути продовженим центральним органом України до тридцяти днів, після чого ця особа підлягає звільненню з-під варти [2].

Висновки. Враховуючи вищевказане, слід зазначити, що правове регулювання інституту видачі особи (екстрадиції) сьогодні є надзвичайно

затребуваним для виконань кримінального провадження, а також для реалізації його специфічної мети, якій в свою чергу сприяє регламентація порядку діяльності компетентних органів при здійсненні екстрадиційної перевірки, екстрадиційного арешту, тимчасового арешту та тимчасової видачі особи. Аналіз основних положень КПК України щодо нормативних засад реалізації екстрадиції дозволив виявити основні проблеми та недоліки законодавчих норм, усунення яких дасть змогу підвищити рівень правового забезпечення видачі осіб-правопорушників, та забезпечити уніфікацію вітчизняного законодавства до міжнародних норм права. Доцільним вбачається вдосконалення співпраці механізмів контролю за надходженням та виконанням запитів про правову допомогу держав, спрощення самого механізму передачі осіб, оперативне інформування однією країною іншу про стан розгляду запитів про екстрадицію та причини, які перешкоджають просуванню екстрадиційних процедур.

Список використаних джерел:

- [1] Абашидзе, А. Х. & Васильев, Ю. Г. (2003). Институт экстрадиции в современном международном праве. Международное публичное право, (3), 11-18.
- [2] Кримінальний процесуальний кодекс України (Закон України). № 4651-VI (2020). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#Text>
- [3] Нестеренко, С.С. (2010). Міжнародно-правовий захист прав людини при здійсненні екстрадиції (автореф. канд. юрид. наук). Одеська Національна юридична академія. Одеса, Україна.
- [4] Бойко, І.І. (2017). Інститут екстрадиції: правове регулювання, допустимість застосування примусу, тенденції розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету, (44), 131-135.

[5] Маланчук, П.М. & Молчанова, А.П. (2017). Видача особи (екстрадиція) у кримінальному провадженні щодо злочинів міжнародного характеру. Правові горизонти, (3), 86-91.

[6] Пиріг, Н.М. (2013). Екстрадиція за кримінальним процесуальним кодексом України та практичні проблеми її реалізації. Наше право, (11), 66-72.

[7] Загребельна, І.А. (2017). Екстрадиція в міжнародному праві та практика її застосування. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука», (16), 42-44.